



رادیونزدیک‌ترین رسانه به کتاب

گفتگو با حمیدرضا ولیان، مدیر رادیو کتاب

پرتال جامع علوم انسانی

مهمترین وسیله برای رشد و تعالی همه جوامع بشری کتاب است. شما در بررسی تمدن‌های تاریخ، به ملتی بر نمی‌خورید که بدون اتکاء و بدون پشتوانه مطالعه و ترویج علم و دانش شکل گرفته باشد.

لذا انتخاب کتاب، به‌عنوان معجزه پیامبر خاتم، نشانه‌ای از فضل و لطف الهی به اسلام و مسلمانان است که آنان را تا بدان پایه صاحب کرامت و غفلانیت می‌داند که کتاب را برای مطالعه آفاقی و انفسی

روند تکاملی و فرایندی است. از دیگر سو مفهوم عام و متعارف دیگری از مطالعه مطرح است که آن را خواندن هر نوع متن مکتوب (نوشته‌ای، چاپی یا الکترونیکی) تعریف کرده‌اند. چنانکه هر دو نوع تعریف لغوی و متداول بارها در قرآن اشاره شده است و به آن دعوت شده است. در هر حال، مطالعه ابزار قدرتمند و کارا، برای رشد و تعالی بشر است و این امر همواره در طول تاریخ جلوه‌گری کرده است.

بسم‌الله الرحمن الرحیم
ابتدا لازم است تعریف روشن و مشخصی از مطالعه داشته باشیم؛ چرا که، عدم اشتراک تعریف در مباحث، یکی از دلایل اختلاف در برداشت و گزارش‌های آماری و برنامه‌ریزی‌هاست. اگر بخواهیم به مفهوم لغوی مطالعه اتکاء کنیم، مطالعه را در لغت، به معنی نگرستن به هر چیزی برای واقف‌شدن به آن است، تعریف کرده‌اند. فعلی که متضمن یک

برای رشد و تعالی به مراتب والای انسانی ابلاغ فرمود. این افتخار بزرگی است که شکرانه‌اش، مطالعه این کتاب شریف است. مطالعه به هر دو مفهوم پیش گفته، برای تکامل و پیشرفت مادی و معنوی و اتصال و الحاق به حقیقت گوهر انسانی.

حال موضوع این گفت‌وگو در دایره جغرافیای کشور است هر چند امروزه رفتار ملت‌ها، به‌ویژه مردم ایران، دیگر در چاقوب مرزهای جغرافیایی قرار نمی‌گیرد و مرزهای بی‌انتهای اندیشه و قلب‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اما درخصوص جایگاه و نقش مطالعه در میان اقشار مختلف جامعه، عوامل و مؤلفه‌های متعددی دخیل است. به‌عنوان مثال شغل افراد در میزان مطالعه افراد تأثیرگذار است. افرادی که به مقتضای شغل عادت و الزام به مطالعه دارند از حجم کمی و کیفی مطالعاتی بیشتری برخوردارند. وقتی مطالعه ولو در چارچوب شغل روال شد طبعاً دایره آن به مطالعات جنبی دیگر نیز تسری پیدا می‌کند. طلاب و دانشجویان، محققان و پژوهشگران، هنرمندان به‌ویژه اهالی هنرهای نمایشی و... به تناسب ماهیت شغل‌شان کتابخوانی و مطالعه دارند اما برخی مشاغل ممکن است کمتر به این موضوع توجه داشته باشند. البته این اصل کلی نیست طبعاً مصادیق متعددی نیز وجود دارد که افراد به تناسب دریافت و اشتیاق شخصی مطالعه‌های مستمر دارند، اما سخن از تأثیرگذاری مشاغل و نیاز بر میزان و جایگاه مطالعه است.

طبعاً وضع موجود هم در آحاد جامعه و هم در مشاغل مرتبط با مطالعه و کتابخوانی رضایت‌بخش نیست.

اقدامات متعددی را می‌توان فهرست کرد که به ترویج فرهنگ مطالعه بینجامد اقداماتی همچون تبدیل مطالعه به یک ارزش اجتماعی، عادت‌سازی مطالعه در کودکان، نوجوانان و جوانان، هدایت آموزش‌های کلاسیک به فرصت‌های

تحقیقی و مطالعاتی، تسهیل امکانات و سهولت دسترسی به کتاب و منابع کتابخانه‌ای، تکریم کتابداران، کتابخوانان و اهالی کتاب، نیازسازی برای رجوع به کتاب و کتابخانه، جذابیت بخشی‌های شکلی، انطباق تألیفات با نیاز افراد و جامعه و... برخی از چند ده اقدام قابل ذکر و ممکن برای ترویج فرهنگ مطالعه است اما به نظر من، امر ترویج فرهنگ مطالعه به امر یکسویه و تک‌بعدی نیست که با چند پیشنهاد بتوان برای آن نسخه‌ای شفاف‌بخش تجویز کرد. به نظر من ضروری است که مراکز اصلی فرهنگی همچون شورای عالی انقلاب فرهنگی بعد از اقدام مثبت تدوین سند مطالعه مفید، نسبت به تشکیل یک شورای علمی و عملی جامع اهتمام نماید تا با بررسی همه جوانب به ارائه راهکارهای جامع بپردازد. دلیل این امر نیز، تنوع موضوع و مخاطب از یک‌سو و تکثر شکل و محتوای کتاب از سوی دیگر است. ترویج فرهنگ مطالعه یک امر منظومه است که نگاه‌های جامعه‌شناختی، فلسفی، هنری، تکنولوژیک و... را با رویکرد دینی مبتنی بر فرهنگ اسلامی- ایرانی اقتضاء می‌کند.

هر یک از رسانه‌ها بنا بر ماهیت و کارکردهای خود قادرند بر افکار عمومی و مخاطبان تأثیرگذاری کنند، البته ضریب تأثیر و نیز جهت مثبت یا منفی آن به تناسب رفتار و شیوه فعالیت رسانه است. اینکه چه میزان از مخاطب و موضوع

مهمترین وسیله برای رشد و تعالی همه جوامع بشری کتاب است. شما در بررسی تمدن‌های تاریخ، به ملتی بر نمی‌خورید که بدون اتکاء و بدون پشتوانه مطالعه و ترویج علم و دانش شکل گرفته باشد.

شناخت دارند و چگونه فعالیت رسانه‌ای را انجام می‌دهند. در هر حال رسانه‌ای مانند رادیو و یا تلویزیون براساس ظرفیت‌های انحصاری خود قادرند بر مخاطب اثرگذار باشند. البته ماهیت رسانه صمیمی و مانای رادیو در ترغیب و تشویق مخاطبان و حتی همراهی برای مطالعه آنان توانمندتر است. شاید بتوان گفت نزدیکترین رسانه به کتاب، رسانه رادیوست. خوشبختانه در رادیو قالب‌های متنوع و جذابی وجود دارد که با به‌کارگیری هنرمندان آن می‌توان به تشویق و ترغیب مخاطبان برای مطالعه مفید اهتمام نمود. به‌عنوان مثال قالب‌های جذابی همچون قصه‌خوانی، نمایش، مسابقه و... که در عین تنوع و سازگاری با کتاب، موردپسند و استقبال مخاطبان نیز می‌باشد. تصور اینجانب اینست که رسانه‌ها، اعم از: سنتی و مدرن، رسمی و غیررسمی، مستقیم و غیرمستقیم بر مخاطبان خود تأثیر گذارند. میزان تأثیرگذاری رسانه‌ها نیز متأثر از شناخت رسانه از محیط، مخاطب و پیام است و چگونگی عملکرد حرفه‌ای رسانه در مواجهه و یا تعامل با مخاطب. ممکن است گاهی خودآگاه و گاهی ناخودآگاه تأثیر مثبت و یا منفی بر مخاطب بگذارد. به‌ویژه امروزه که مخاطب به یمن توسعه و سهولت دسترسی به تکنولوژی‌های جدید رشد کرده و خودش یک رسانه است و نسبت به کنش‌های رسانه‌ای واکنش رسانه‌ای دارد. امروزه رسانه‌ها فقط در زندگی انسان‌ها تأثیرگذار نیستند، بلکه جزیی از زندگی انسان‌ها شده‌اند. لختی به ذهن خود فرصت بدهید و تصور کنید که برای مدتی در مکانی حضور دارید که رسانه‌ای وجود ندارد، چه اتفاقی می‌افتد؟! اکنون سخن از درستی یا نادرستی حجم آمیختگی رسانه‌ها با زندگی و اندیشه انسان‌ها نیست؛ بلکه صحبت از حضور پررنگ انواع ملون فردی و جمعی رسانه‌ها در محیط پیرامونی است. قطعاً یکی از نتایج چنین آمیختگی



رادیو همواره باشناخت درست و صحیح از محیط و هدفگذاری دقیق سعی کرده است با وجود دشواری‌ها و کمبودها به نقش و تکلیف رسانه‌ای خود نسبت به شرایط حاضر و دستیابی به شرایط مطلوب آتی بپردازد.

شبکه‌هایی که در طول سالیان گذشته بعد از پیروزی انقلاب انجام شد در مورد راهاندازی **رادیو کتاب** نیز همینگونه است. با توجه به اهمیت کتاب در پیشرفت مادی و معنوی انسان و با عنایت به نیاز جامعه امروز برای حرکت روبه‌رشدی که آغاز کرده است توجه به کتاب یک وظیفه ملی و واجب دینی است. رویش نهال روبه‌رشد فرهنگ و تمدن اسلامی-ایرانی بدون پشتوانه کتاب قطعاً به سرانجام نمی‌رسد، بنابراین رسانه رادیو که همواره در عمل بهنگام پیشرو و پیشتاز و همراه بوده است با تشخیص صحیح و سریع، برای تأسیس رادیو کتاب اقدام کرده است. رادیو بار دیگر به میدان آمده است تا این بار در موضوع کتاب یاریگر فرهنگ جامعه باشد. از رسانه هوشمند و هوشیار نیز جز این انتظار نمی‌رود که با زمان‌شناسی و بلندنظری، نه به امروز، که به فردای پیش روی توجه کند. دو ضرورت و الزام را می‌توان برای راهاندازی رادیو کتاب ذکر کرد. ضرورت اول ضرورت ملی و ضرورت دوم، ضرورت بین‌المللی است. در باب ضرورت‌های ملی راهاندازی **رادیو کتاب** به چند حوزه حائز اهمیت می‌توان اشاره کرد. از جمله آنکه، اهمیت کتاب و نقش مطالعه در رشد فردی، اجتماعی و ملی تأثیرگذار است. اگر خواهان رفاه مادی و پیشرفت معنوی هستیم اصلی و بنیانی‌ترین اقدام، اقدام در حوزه‌های فکری، معرفتی و فرهنگی است. شما هر مطالبه و انتظار مورد تصوری را به‌عنوان یک رویه و عرف اجتماعی آرمان خواهانه متصور شوید جز از طریق تمرکز بر فرهنگ، ممکن نخواهد بود. مهمترین ابزار فرهنگی و در عین حال کارآمدترین آن، کتاب است که به‌سرعت در بینش افراد تأثیر می‌گذارد. لذا برای توجه به کتاب و کتابخوانی و افزایش کمی و کیفی تولید، تسهیل توزیع و نشر و بهبود و تعمیق مطالعه مفید و مستمر رادیو کتاب

رادیو نیز از همینجا ناشی می‌شود که بر موضوعی به‌صورت مستقل تأکید و اقدام می‌کند که شاید در ابتدا برای برخی از افراد حتی خواص چندان منطقی و مقبول به نظر نیاید. اما در گذر زمان باورپذیر می‌شود. همچنان که درخصوص سایر

تأثیرگذاری است. اگر این تأثیرگذاری مبتنی بر تدبیر هوشمندانه و هنرمندانه در جهت تبیین فرهنگ مطالعه مفید و کتابخوانی باشد قطعاً وضعیت از شرایط حاضر به مراتب متفاوت تر خواهد بود. شما می‌توانید مصادیق متعددی را در فضای رسانه‌ای کشور و یا جهانی فهرست کنید که به دلیل پرداخت رسانه‌های مورد اقبال و یا رویگردانی مخاطبان از آن موضوع شده است. اگر به قطعیت تأیید و پذیرش و یا به حتمیت رد و اعراض نینجامیده باشد کمترین تأثیرش تردید و شک‌آفرینی بوده است.

لذا شاید بتوان اینگونه بیان کرد که امروزه هیچ امری ولو کتابخوانی و مطالعه که به نظر اولیه، امری فردی و شخصی تلقی می‌گردد بدون مدد رسانه‌ها ممکن نیست. شرایط حال حاضر حضور رسانه‌ها وجه دیگری را نیز پدید آورده است. در دوران کنونی رسانه‌ها ابزارهای تسلیحاتی تبلیغاتی کشورها برای تصاحب فکر و اندیشه ملت‌ها محسوب می‌شوند. وقتی سخن از جنگ رسانه‌ها به میان می‌آید بایست به‌صورت ویژه بر این مفهوم دقت نظر داشت. جنگ رسانه‌ها ابعاد بسیار گسترده‌تر و پیچیده‌تری از جنگ‌های نظامی جغرافیایی سرزمینی دارد. اگر بر روی این مفهوم توجه و تمرکز صورت پذیرد مشخص می‌شود که تا چه اندازه رسانه اهمیت دارد و نقش‌آفرینی می‌کند و نیز معلوم خواهد شد که چرا کشورهای قدرت‌طلب و سیطره‌جوی دنیا به دنبال احاطه فضای رسانه‌های ملت‌ها و کشورهای دنیا هستند.

رادیو همواره باشناخت درست و صحیح از محیط و هدفگذاری دقیق سعی کرده است با وجود دشواری‌ها و کمبودها به نقش و تکلیف رسانه‌ای خود نسبت به شرایط حاضر و دستیابی به شرایط مطلوب آتی بپردازد. تنوع و تکثر رسانه

راه‌اندازی شد تا فضاهای بینابینی بین تولید، توزیع و مصرف کتاب را پوشش دهد تا از این طریق به حصول هدف رشد و تعالی فکری و معرفتی مادی و معنوی نائل آید.

ضرورت دوم، الزام بین‌المللی است. که این بخش شامل دو گروه دوستان و دشمنان است. چنانکه اشاره شد در فضای جنگ رسانه‌ای هستیم و دیگر سخن از رقابت در میان نیست. رقابت سطح نازلی از کشمکش برای دستیابی به یک نقطه است اما وقتی سخن از جنگ به میان می‌آید اقتضائات و شرایط خود را دارد. در حال حاضر رسانه‌های متنوع بسیاری در حال فعالیت هستند تا ذهن و فکر و اندیشه و قلب مخاطبان را تصاحب کنند. گاهی این مخاطبان در یکجا به‌عنوان مخاطب هدف قرار می‌گیرند. به‌عنوان مثال کثرت برنامه‌های شنیداری و دیداری ماهواره‌ای فارسی‌زبان با انواع موضوعات ناشی از چیست؟! حجم انبوه بازی‌های رایانه‌ای و سرازیر شدن آنها به بازار مصرف مخاطبان ایرانی را چگونه می‌توان توجیه کرد؟! در شرایط کنونی رسانه‌ها تلاش می‌کنند تا اندیشه و احساس مخاطبان خود را تملک کنند و بدین ترتیب به راحتی می‌توان کنش آنها را نیز هدایت کرد. شتاب بی‌امان رسانه‌های پیرامونی برای مجازی‌سازی زندگی انسان‌ها راهبرد اصلی تملک فکر و احساس و مدیریت رفتار است. لذا در مقابله با چنین هجمه بی‌امان و گسترده **رادیو کتاب** و سایر رادیوها تلاش می‌کنند تا به‌عنوان یک وظیفه ملی نسبت به واکنش‌دهی و پاسخ‌گویی تلاش کنند. در این وجه تلاش همکاران رادیو را نوعی حرکت جهادی در حوزه فرهنگی می‌دانم.

از منظر بین‌المللی و در رویکرد دوستان، این امر ضرورت دیگری دارد. امروز خواسته یا ناخواسته، آگاهانه یا ناآگاهانه، ایران در جریان فکری و اندیشه‌ای جهان تأثیرگذار است. این موضوع در جوامع اسلامی شدت بیشتری دارد اما منحصر به آن نیست. نوعی الگوپذیری در جریان

رخ‌دادن است. کشور و ملتی که داعیه‌دار احیای تمدن اسلامی - ایرانی است بایست الگوی مناسبی نیز در فعالیت‌های فرهنگی و کتاب و کتابخوانی داشته باشد. تراز موجود مطالعه و کتابخوانی نه شایسته پیشینه ایرانی ماست و نه درخور تأکید و اهمیت و شأن اسلامی ما. لذا بایست برای احیای و رفعت‌بخشیدن فرهنگ کشور بر کتاب و مطالعه توجه جدی کرد. دوستان و هواخاهان کشور اسلامی ایران انتظار دارند که ملت بزرگ، متفکر و فرهنگی ایران آثار فاخر و جتمع و متنوعی در عرصه‌ها و حوزه‌های گوناگون فردی، اجتماعی و ملی تولید کنند. کشورهای اسلامی قطعاً ترجیح می‌دهند که پشتوانه‌های علمی خود را در حوزه‌های علوم انسانی و طبیعی از جایی فراهم کنند که با فرهنگ و اندیشه‌شان همخوانی بیشتری دارد... . وقتی خلاء حاصل شد لاجرم رجوع به منابعی می‌کنند که با وجود رفع‌بخشی از نیاز توأمان، عوارض فرهنگی نامناسبی را نیز با خود همراه خواهد داشت. لذا در این وجه نیز ضرورت دارد که به احیای کتابخوانی و کتاب در‌خور انتظار جهانی برای تمدن اسلامی - ایرانی بپردازیم.

هدف رادیو کتاب، زمینه‌سازی و تسهیل رشد و تعالی وجوه مادی و معنوی مخاطبان از طریق ترویج و توسعه تولید کتبی و کیفی کتاب، بهبود توزیع و نشر و افزایش و تعمیق مطالعه و کتابخوانی در چارچوب بنیان‌های فکری و فرهنگی اسلامی - ایرانی می‌باشد. اهداف در **رادیو کتاب** سطوح متفاوت و متناسبی دارد. البته متفاوت به معنای متضاد نیست منظور این است که اهداف به تناسب سطح‌شان تعریف می‌شود. اهداف کلان، خرد، اصلی و فرعی، اهداف عملیاتی و... برای مخاطبان هدف تعامل، تأثیرگذاری مطلوب برای مدیریت افکار و رفتار آنان نسبت به کتاب، کتابخوانی و مطالعه است. ارتقاء و افزایش کتبی و کیفی مخاطبان و سیر آنان از مرحله کتاب‌شنو تا کتاب‌خوان و در ادامه اهل کتاب و در انتهای

کتاب‌سار هرم رشد محتوایی مخاطبان است که در **رادیو کتاب** به آن توجه شده است. از سوی دیگر قطار مخاطبان رادیو کتاب مسافران خاص خود را دارد که هر یک در ایستگاهی با برنامه‌های **رادیو کتاب** همراه می‌شوند. طراحی هدف و برنامه‌ریزی‌ها برای مخاطبان مبتنی بر این روند است. در حوزه‌های دیگر نیز همینگونه است یعنی تعریف هدف صورت پذیرفته است و بر مبنای آن با توجه به مقتضیات و امکانات عمل می‌شود.

در کوتاه‌مدت نیز کسب اعتماد و تثبیت نقش حضور **رادیو کتاب** در بین مخاطبان خاص و عام پیش‌بینی شده است و در بلندمدت نیز جریان‌سازی رسانه‌ای و هدایت و مدیریت فکری و فرهنگی در حوزه کتاب چه دیجیتال و چه آنالوگ متصور است. خوشبختانه در **رادیو کتاب** با وجود مدت کوتاه ابلاغ تا راه‌اندازی، بر اساس تجمیع نظرات قبلی صاحب‌نظران رادیو و کتاب و نیز کارگروه‌های تشکیل‌شده برای پیش‌نویس اولیه سند راهبردی شبکه اقدامات خوبی انجام شده است که می‌توان اذعان نمود تاکنون در رادیو برای تأسیس و راه‌اندازی شبکه‌های رادیویی سابقه نداشته است. اقدام مبارکی که می‌تواند الگوی مناسبی برای اقدامات بعدی باشد.

در طراحی ساختار **رادیو کتاب** بیشتر از هر چیز به دو مفهوم چاپک‌سازی و انعطاف توجه شده است. رسانه موفق نیازمند انعطاف و اقدام بهنگام است و این امر بدون چاپک‌سازی ممکن نیست. از سوی دیگر با تعامل سازنده و مفیدی که در طی یکی دو ماه گذشته با نهادها و دست‌اندران اصلی موضوع کتاب انجام شد تلاش مناسبی صورت پذیرفت که با حضور آن نهادها و حرکت به سمت برون‌سپاری زمینه استفاده از ظرفیت مفید خارج از سازمان نیز فراهم گردد که با شیب ملایمی آغاز و به سمت حداکثری پیش خواهد رفت. در طراحی ساختار شبکه همچنین جامعیت پرداخت موضوعات توجه شده است.